

Eduquem les criatures... també les artificials!

Carme Torras

“Els nostres nets no ens poden demanar més que tenir les mateixes oportunitats d’aventura, de recerca de dissenys nous i interessants, que hem tingut nosaltres.”

Herbert A. Simon, *The Sciences of the Artificial*

Artificial és tot allò creat pels humans, ja siguin objectes d’artesanía com enginyers fruit de la tecnologia. Malgrat l’antiguitat dels productes artificials i de la utilització d’eines per construir-los, no és fins a principis del segle xx que filòsofs com Martin Heidegger comencen a reflexionar sobre el que anomenen “l’era de la tècnica”. Amb aquesta expressió volen fer palès que la tècnica està transformant el món natural i la vida humana d’una manera molt més radical i global del que ho havia fet fins aleshores. A més d’intentar comprendre aquesta especificitat històrica, els mou la urgència d’analitzar les implicacions ètiques del desplegament tecnològic. En aquest context, Hans Jonas estableix el conegut principi de responsabilitat dels humans presents envers d’uns humans futurs que haurien de ser capaços de plantejar-se aquesta mateixa qüestió de la responsabilitat.

Amb la irrupció dels mòbils, tauletes i ordinadors en el dia a dia, aquest procés de transformació de la vida humana s’ha accelerat fins al punt que s’ha produït un salt qualitatiu i hem entrat en una nova era, la de la digitalització. L’artificialitat ha assolit una nova dimensió i ja no afecta només la materialitat i les nostres habilitats físiques d’actuació sobre la realitat, sinó que s’estén a l’esfera de les capacitats psíquiques fins ara exclusivament humanes, com el raonament, els valors, l’expressió artística i la presa de decisions. La intel·ligència artificial, que va sorgir com a disciplina científica a mitjan segle passat, ha esclatat amb força i s’ha instal·lat en la nostra quotidianitat.

Si la tècnica ja havia impactat en els ecosistemes naturals i en l’evolució darwiniana, és a dir, en els dominis de la biologia, ara les tecnologies digitals són disruptives també en l’àmbit del pensament, dels hàbits socials i, en definitiva, del desenvolupament de la cultura. I aquesta disrupció s’està produint a la gran velocitat característica de la computació digital, molt lluny de l’escala temporal en què ens movem les persones. Com llegeixo en el preàmbul del llibre *Robots, ètica y política* (Icaria Editorial, 2022): “El que un humà ha après —llenguatge, coneixements, conducta emocional i social— no ho pot transmetre de manera íntegra i fidel a un altre ésser humà. La cultura és un refer constant. Però un robot sí que pot transmetre a un altre exactament tot el que sap. Una vegada més constatem i patim el decalatge o falta de sincronia entre la velocitat amb què avança la tecnologia i la lentitud i contradiccions amb què ho fa la cultura.”

Recentment han adquirit notorietat programes com ChatGPT i DALL-E, capaços de generar elaborats textos i imatges, respectivament, a partir de minses indicacions. Si

poden produir un informe sobre el bosó de Higgs o una imatge a l'estil de Dalí, no és perquè sàpiguen res de física de partícules o de pintura daliniana, sinó perquè mitjançant potents algorismes de cerca extreuen acurats patrons estadístics de la ingent quantitat de dades disponibles a la xarxa sobre el bosó i el pintor. Processen dades a nivell sintàctic, sense coneixement semàntic del tema que tracten. En l'escala "informació—coneixement—saviesa", estan en el primer graó, almenys de moment. I la informació que proporcionen no sempre és fidedigna, sovint se'ls escolen dades falses en un context realista. Que la xarxa s'ompli de més falsedats de les que ja hi ha ara és un perill, però molt més perillós és que les persones claudiquem de pensar i deleguem en les màquines les nostres funcions i responsabilitats en l'esdevenidor de l'espècie i de la cultura.

Com prevenir-ho? Amb formació, tant tècnica com ètica, ja des de primària i arribant a tota la ciutadania. Cal conèixer els beneficis i els riscos d'aquests estris per poder configurar-los de manera estimulants i fer-ne un bon ús. ChatGPT i DALL-E poden ser excel·lents eines pedagògiques i de transmissió de la cultura, com ho han estat els ordinadors, internet i les tecnologies audiovisuals. És cert que els desenvolupadors hi han de tenir una cura especial i, per això, estan proliferant els cursos sobre tecnòtica en els graus universitaris més tecnològics. Sovint s'hi utilitzen obres de ciència-ficció, ja que en paraules de la professora Judy Goldsmith, que imparteix ètica en un grau d'informàtica, "l'ús de la ficció per ensenyar ètica permet als estudiants discutir de manera segura i raonar sobre problemes difícils i carregats d'emocions sense que la discussió esdevingui personal."

Un d'aquests cursos està basat en la meua novel·la *La mutació sentimental* (Pagès Editors, 2008) i hi ha un fragment que ve al cas i que acostuma a suscitar bons debats. Diu: "Els robots malcriadors fan persones malcriades, els esclaus fan dèspotes, i els entretenidors lleven el cervell als seus PROPs." Les tecnologies digitals ja ens estan modelant i marcaran decisivament les generacions futures. Si abans la responsabilitat requeria en els dissenyadors i les empreses comercialitzadores, ara amb els programes que aprenen de nosaltres i del que aboquem a la xarxa, tots som responsables del que propaguen i que, com un bumerang, influeix en la formació, especialment dels més joves. Posem, doncs, fil a l'agulla i eduquem... també les criatures artificials, per al bé de les humanes!